

УДК: 598.2:591.9(477.8)

ЗНАХІДКИ НОВИХ ВИДІВ ПТАХІВ І РЕВІЗІЯ СКЛАДУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ФАУНИ

Г. В. Фесенко¹, І. В. Шидловський²

Знахідки нових видів птахів і ревізія складу регіональної фауни. – Фесенко Г.В., Шидловський І.В.

Традиційними чинниками видозміни регіональних фаун виступають зальоти нових видів на території, де їх раніше не спостерігали, а також природні зміни ареалів. Виявлення незвичного для певного регіону птаха, як правило, вважається фауністичною знахідкою. Що ж таке фауністична знахідка та склад фауни птахів певного регіону? Наведені міркування про необхідність конкретизувати поняття фауни принаймні стосовно видового складу птахів. Рекомендовано Національній орнітофауністичній комісії, яка здійснює аналіз зустрічей незвичних для нашої фауни птахів, кваліфікувати реєстрації тих чи інших видів як фауністичні знахідки або, навпаки, не надавати їм цього статусу.

Звернуто увагу на зміни у класифікаційному положенні певних надвидових таксонів птахів, що представлені у вітчизняній фауні, зокрема синиць, які за рішеннями Американського та Британського орнітологічних союзів нині належать не до одного роду *Parus*, а до п'яти родів – *Parus*, *Cyanistes*, *Lophophanes*, *Periparus*, *Poecile*.

Ключові слова: птахи, регіональна фауна, ревізія, Україна.

Адреса: 1 – Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України, вул. Б. Хмельницького, 15, Київ, 01601, Україна, E-mail: h.fesenko@gmail.com; 2 – Зоологічний музей ЛНУ ім. І. Франка, вул. Грушевського, 4, Львів, 79005, Україна, E-mail: shydlyk@gmail.com

Records of new bird species and revision of regional fauna. – Fesenko H.V., Shydlovskyy I.V.

Traditional factors of transforming of regional faunas are the vagrants of new species in the area where they had not previously seen, and also natural habitat changes. Identifying of unusual for a regional bird species is generally considered as the faunal finding. So what is the faunal finding and bird fauna composition of a given region? The foregoing considerations are about the need to specify the concept of fauna at least in regards to the species composition of birds. We recommend National Ornithofaunistic Commission that analyzes of meetings of bird species which are unusual for our fauna to qualify the registration of certain species as the faunal finding or, conversely, not to give them this status. We paid attention to the situation in the classification of certain higher taxa of birds which are in the national fauna, including tits that by the decisions of the American and British Ornithological Union now belong not to the same genus *Parus*, but to five genus – *Parus*, *Cyanistes*, *Lophophanes*, *Periparus*, *Poecile*.

Key words: birds, regional fauna, revision, Ukraine.

Address: 1 – I.I. Schmalhausen Institute for Zoology of NAS of Ukraine, 15, B. Khmelnytskyi St., Kyiv 01601, Ukraine, E-mail: h.fesenko@gmail.com; 2 – Zoological Museum of the Ivan Franko National University of Lviv, Hrushevskyy St. 4, Lviv 79005, Ukraine, E-mail: shydlyk@gmail.com

Таксономічні ревізії регіональних фаун – обов’язкові етапи процесу розвитку зоологічних, а в нашому випадку – орнітологічних досліджень. Практично усі вони підсумовують результати досліджень якогось проміжку часу в фауністичному, таксономічному чи інших напрямках. Згідно з 16-томним зведенням стосовно птахів світу «Handbook the Bird of the World» (1992, 1994, 1996, 1997, 1999, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011) кількість відомих видів, порівняно з 1990-ми роками, дещо збільшилася. У згаданому зведенні розрізняють приблизно 10000 видів птахів. Деякі автори (Mielczarek, Cichocki, 1999; The Howard and Moore..., 2003) у світовій орнітофауні виділяють 9350–9721 вид, водночас інші – 13000 видів (Kovalik a kol., 2010). Таке збільшення числа відомих науці видів значною мірою пов’язане з розвитком генетичної таксономії, хоча й нині вчені світу щорічно описують 2–5 нових видів орнітофауни, поширених переважно в регіонах південної півкулі – Китайському півострові, Новій Зеландії, Південній Америці тощо.

Залишаються й такі традиційні чинники видозміни регіональних фаун, як заліт нових видів на території, де їх раніше не спостерігали, а також природні зміни ареалів видів. Можна сподіватися, що людина не зможе врешті аж настільки збіднити природу, щоб ці чинники перестали мати вплив. А виявлення незвичного для певного регіону птаха, як правило, вважається фауністичною знахідкою, тобто такою, яка доповнює фауну. Та чи завжди в наш час, коли діє потужний чинник антропогенних впливів, подібну знахідку можна вважати саме фауністичною, що збільшує кількість відомих видів певної території?

Власне для отримання відповіді треба звернутися до визначення, що слід вважати фауною. Джерела, опубліковані з проміжком у понад 30 років, наводять майже однако-ве тлумачення: «Фауна... – сукупність тварин, що склалася історично і заселяє певну територію» (Біологічний словник, 1974; Екологічна енциклопедія, 2008). Внаслідок такого стислого пояснення залишаються питання. Чи входять до фауни й залітні види поряд з тими, які трапляються у регіоні регулярно? Чи належать до фауни викопні форми? Завдяки додатковому уточненню на обидва питання відповідь буде позитивною: «...входять автохтони й іммігранти» та «розрізняють сучасні фауни й фауни минулих геологічних часів...». Імміграція тварин може відбуватися природним шляхом або штучним, тобто завдяки зусиллям людини.

За такого визначення і пояснення можна було б не вважати помилкою, якщо до орнітофауни нашої країни хтось включить чимало видів астрильдових птахів (Estrildidae), різноманітних какаду (Cacatuinae), нерозлучників (*Agapornis* spp.), амазонів (*Amazona* spp.), корелу (*Nymphicus hollandicus*), папужку хвилястого (*Melopsittacus undulatus*) тощо. Усіх цих екзотичних птахів тримають у домашніх умовах, і хоча б колись більшість із них вилітали на волю з кліток або вольєрів. Вони могли б трапитися в природі допитливому натуралісту. Найбільше таких втікачів траплялось, мабуть, серед папужок хвилястих, тому не було дивним побачити цих папужок у гурті з горобцями. До того ж виникали й вільні зграї з самих лише папужок. Птахів, що втекли з домашнього утримання, формально можна було б вважати штучними іммігрантами, які долучилися до нашої фауни.

Стосовно складу видів птахів в одному з довідників бачимо спеціальне пояснення: «Орнітофауна України... – сукупність видів птахів, які будь-коли траплялись або трапляються на території країни» (Фесенко, 2008). На жаль, і це коротке тлумачення не змінює попереднє сприйняття означення терміну «фауна», і за ним до фауни нашої країни можна було б включити усі закордонні види птахів, які втекли у нас на волю з кліток.

Для з'ясування істинного значення понятті «вид фауни регіону» не зайве звернутися до досвіду країн Західної та Центральної Європи, бо утримання, а отже й втечі екзотичних птахів з кліток там мають довгу і багату історію. Склад європейської орнітофауни з урахуванням залітних та інтродукованих видів представлений у багатьох визначниках птахів Європи (Mullarney et al., 2001; Hume, 2009 тощо), і в них ви не знайдете й натяку на какаду, нерозлучників, амазонів, на більшість інших видів папуг і астрильдових птахів, як представників фауни Європи, хоча в штучному утриманні вони популярні. Зауважимо, що Південна Європа належить до субтропічної смуги, де клімат доволі м'який. Виявляється, спостереження в природі хоча б того самого папужки хвилястого зовсім не означає, що він став птахом європейської фауни. Походженням з Австралії він опинився в Європі через забаганку людини, а потрапивши тут на волю не утворив бодай найменшої життєздатної популяції. Отже, його, як і більшість решти екзотичних видів-втікачів, не включають до фауни Європи.

Згадавши про види папуг, які популярні в утриманні в неволі, не можна обминути особливий випадок – папугу Крамера *Psittacula krameri*, який походить з Південної Азії та Центральної Африки. Завезений у Європу він, потрапивши на волю, утворив постійні осередки гніздування не менше ніж у десяти європейських країнах, а саме в Португалії, Іспанії, Великій Британії, Нідерландах, Бельгії, Франції, на заході Німеччини, в Італії, Греції, Туреччині (Mullarney et al., 2001; Hume, 2009; https://en.wikipedia.org/wiki/Rose-ringed_parakeet). Особливої масовості цей папуга набув навіть не в країнах субтропічного європейського півдня, а у Великій Британії, де його чисельність наразі оцінюють у 50-100 тис. особин (Lever, 2009). Тенденція до зростання його популяції у цій країні зберігається.

Зважаючи, що папузі Крамера не властиві такі сезонні міграції, які притаманні птахам помірних широт, варто звернути увагу на його гніздування у сусідній з нами країні – Туреччині, зокрема у Стамбулі (Hume, 2009). Саме у близькому до Туреччини районі, й далеко від населених пунктів, цього папугу було здобуто у нас – 31.08.1976 р. на Солонозерній ділянці Чорноморського біосферного заповідника. Стан оперення здобутого птаха вказував на те, що його не утримували у вольєрі, і опудало цього папуги, як підтвердження належності його до нашої фауни, було прийняте у фонди Зоологічного музею ННПМ НАН України (Пекло, 1997).

Про можливість папуги Крамера пристосовуватися до існування в природних умовах наших широт свідчить цікавий факт його зимівлі в Києві (Карпенко, 2014). Папугу, що найімовірніше вилетів у когось, з осені 2011 р. впродовж року спостерігали в самісінькому центрі Києва в парку ім. Т. Шевченка і сусідньому з ним Ботанічному саду ім. О.В. Фоміна. Зима 2011-2012 рр., коли цей птах тримався на волі, у другій половині була і сніжною, і з морозами нижче 20°C не один день. Птаха взимку підгодовували городяни.

Аби котрогось з нових видів птахів включити до фауни певного регіону, слід врахувати багато обставин, які характеризують цей вид, і риси, котрі він виявив у незвичних для нього природних умовах. Вказівку на папугу Крамера як представника європейської фауни нині можна побачити у всіх визначниках, що стосуються Європи.

У Європі в штучному утриманні дуже популярні й різні екзотичні види гусеподібних птахів. Так, зокрема, було створено багату представниками гусиних і качиних колекцію Слімбріджського центру збереження водоплавних птахів у Великій Британії. В процесі досліджень з розведення ставалися втечі птахів-екзотів найрізноманітніших видів у природу, що могло спричинити їх розмноження на волі. Проте лише кілька неєвропейських видів гусеподібних натуралізувалися на Британських островах: гуска гірська *Anser indicus*, гуска біла *Anser caerulescens*, білошиєць *Anser canagicus*, казарка канадська *Branta canadensis*, лебідь чорний *Cygnus atratus*, каргарка нільська *Alopochen aegyptiacus*, каролінка *Aix sponsa*, мандаринка *Aix galericulata*, савка американська *Oxyura jamaicensis*, тобто вони утворили більші або менші самовідновлювані популяції (Lever, 2009). Майже усі ці види представлені в новітніх визначниках птахів Європи, бо через виявлену ними здатність натуралізуватися в нових умовах їх уже вважають представниками європейської фауни.

Необхідно наразі підкреслити, що хоча лебідь чорний демонструє у Великій Британії чітку схильність до натуралізації, зарубіжні укладачі визначників не поспішають включати його до складу фауни Європи. З цього прикладу зрозуміло, що формалізоване доповнення складу фауни за рахунок інтродукованих видів за рубежем проводять з обережністю.

Маємо виявити таку саму обережність й у включенні нових видів до фауни нашої країни. Траплявся у нас на Закарпатті огар сіроголовий *Tadorna cana*, на Івано-Франківщині – свищ чилійський *Anas sibilatrix*, в Центральній Україні – лебідь чорний, (Луговой, 2003; Бучко, Кучинська, 2013; Шевцов та кол., 2004). Області їхнього первинного поширення розташовані далеко за межами Європи: огара сіроголова – на крайньому півдні Африки, свища чилійського – на півдні Південної Америки, лебедя чорного – в Австралії. Потрапляння їх природним шляхом (без допомоги людини) до Європи неможливе. Повідомлення про виникнення в Європі натуралізованих популяцій двох перших видів відсутні. Лебедя чорного, як вже пояснено, поки що також не вважають видом європейської фауни. Тож ці три види гусеподібних немає підстав вважати і складовими фауни нашої країни. Найімовірніше, у нас траплялися птахи, які втекли з неволі. Подібні спостереження є цікавими, але вони не доповнюють склад вітчизняної фауни.

Можна передбачити, що такі види, як мандаринка і каролінка, трапляться у вільному стані й у нас, бо утримання їх у живих орнітологічних колекціях є поширеним. З цих колекцій вони можуть просто втекти, тому виявлення їх на волі не обов'язково стане фауністичною знахідкою. Залишатиметься запитання, чи існують в сусідніх з нами країнах хоча б невеликі натуралізовані популяції цих екзотичних качок, звідки до нас могли б залітати вільні особини, а не втікачі з неволі. В межах нашої країни таких популяцій немає.

Помилкові зарахування до вітчизняної фауни екзотичних видів трапляються й у іхтіологів. Так, до складу вітчизняної фауни було включено коралову рибу кабубу білоперу *Heniochus acuminatus* (Мовчан, 2011). Поширена вона в морських тропічних водах

Тихого та Індійського океанів, а виявили одну особину цієї риби один раз у Балаклавській бухті Криму. Про самовідтворення її в новому середовищі годі й говорити, і іхтіологи визнають велику ймовірність її випадкового потрапляння до Чорного моря. Водночас акваріумну рибку гупі *Poecilia reticulata*, яка понад 30 років розмножується у відвідному каналі Бортницької станції аерації в Києві (Куцоконь та ін., 2012), до складу фауни не внесено, що є цілковито правильним. Гупі призвичаїлася не до природних умов наших широт, а до штучного водного середовища, ставши типовим представником квазі-іхтіофауни помірної природної смуги.

Наведені міркування вказують на необхідність конкретизувати поняття фауни принаймні стосовно видового складу птахів. Тож до фауни певного регіону належать усі види птахів, які трапляються або будь-коли траплялися на його території і які опинилися тут природним шляхом (без допомоги людини), а також ті, які після штучного завезення опинилися на волі й натуралізувалися в цьому або суміжному регіоні, утворили в нових природних умовах постійні популяції і стали залітати в сусідні області.

Національна орнітофауністична комісія, яка здійснює аналіз зустрічей незвичних для нашої фауни птахів, і яка неодноразово відхиляла твердження про ймовірність виявлення нових видів через недостатність представлених свідчень, могла би також кваліфікувати реєстрації тих чи інших видів як фауністичні знахідки або, навпаки, не надавати їм цього статусу внаслідок охарактеризованих вище підстав. Власне, в кожному випадку комісія розглядала б усі можливі обставини потрапляння нового виду птахів на територію нашої країни і лише тоді робила б висновок щодо віднесення цього виду до списків орнітофауни України.

Сьогодні для фауністики особливо важливими стають генетико-таксономічні дослідження з визначення ступеня подібності або відмінностей між морфологічно близькими формами в різних групах тварин. На основі встановлення значень генетичної відстані між порівнюваними формами дослідники роблять висновки про виокремлення колишніх споріднених підвидів до рівня видів або підвищення інших нижчих таксонів до вищого рівня.

Хочемо звернути увагу орнітологів на зміни у класифікаційному положенні певних надвидових таксонів, що представлені у вітчизняній фауні, зокрема синиць, які за рішеннями Американського та Британського орнітологічних союзів нині належать не до одного роду *Parus*, а до п'яти родів – *Parus*, *Cyanistes*, *Lophophanes*, *Periparus*, *Poecile*.

Cyanistes caeruleus (syn. *Parus caeruleus*) – синиця блакитна, описана Карлом Ліннеєм у 1758 р. в 10-му виданні його *Systema Naturae* під біноміальною назвою *Parus caeruleus*. У 2005 році аналіз послідовностей цитохрому-*b* мітохондріальної ДНК представників родини Paridae показав, що синиця блакитна є раннім відгалуженням від лінії інших синиць, а точніше її можна розглядати як вид окремого роду, а не у підроді роду *Parus* (Avibase: Clements, 2016 (version 1); <http://avibase.bsc-eoc.org/species.jsp?avibaseid=9BE53D340F9A4305>).

Cyanistes cyanus (syn. *Parus cyanus*) – впродовж багатьох років синиця біла відома як представник роду *Parus*. Аналогічно, як і для попереднього виду, на основі результа-

тів аналізу цитохрому-*b* синицю білу виокремлено з роду *Parus* (Avibase: Clements, 6th ed. (version 6.7 incl. 2012 revisions); <http://avibase.bsc-eoc.org/species.jsp?avibaseid=5AE72E2455477176>).

Lophophanes cristatus (syn. *Parus cristatus*) – цей вид раніше належав до роду *Parus*, але відмінність синиці чубатої від інших синиць добре помітна, тому нині Американським та Британським орнітологічними союзами її включено до окремого роду (Avibase: Clements, 2016 (version 1); <http://avibase.bsc-eoc.org/species.jsp?avibaseid=E553193354C74B21>).

Periparus ater (syn. *Parus ater*) – більшість авторів досі вважають цей вид синиці представником підроду *Periparus*, але Американський орнітологічний союз підвищив його статус до рівня роду, що підтверджено аналізом послідовності цитохрому-*b* мітохондріальної ДНК, згідно з чим рід *Periparus* таксономічно ближчий до гаїчок, ніж до синиці великої (*Parus major*) (Avibase: Clements, 6th ed. (version 6.7 incl. 2012 revisions); <http://avibase.bsc-eoc.org/species.jsp?avibaseid=A4EBA919FCADFED5E>).

Poecile palustris (syn. *Parus palustris*), *Poecile atricapillus* (syn. *Parus atricapillus*) та *Poecile montanus* (syn. *Parus montanus*) – більшість авторів вважають, що гаїчки належать до роду *Parus*, утім Американський орнітологічний союз розглядає їх в межах окремого роду *Poecile*, що доводить аналіз послідовностей цитохрому-*b* мітохондріальної ДНК (Avibase: Clements, 2016 (version 1); <http://avibase.bsc-eoc.org/species.jsp?avibaseid=523763E55D4A8153>; <http://avibase.bsc-eoc.org/species.jsp?lang=UK&avibaseid=B1F0CC82E34E4541>; Avibase: Clements, 6th ed. (version 6.8 incl. 2013 revisions); <http://avibase.bsc-eoc.org/species.jsp?avibaseid=01D4B731BF3D081F>).

Дуже наочними прикладами філогенетичного видорозмежування є група видів чорноголових трав'янок і група видів великих сорокопудів (Wink et al., 2002; Tajkova, Red'kin, 2014). До першої групи належать види, яких раніше як підвиди зараховували до виду *Saxicola torquata*, а наразі вважають, що трав'янки з цією латинською назвою поширені виключно у Північній Африці, тоді як у межах нашої країни представлений вид *Saxicola rubicola* (Urquhart, Bowley, 2002; Avibase: Clements, 2016 (version 1); <http://avibase.bsc-eoc.org/species.jsp?avibaseid=0EA8F8B905405FB3>), який власне й має бути означений як «трав'янка чорноголова», тобто у цьому випадку змінилося лише видове означення в латинській назві виду, а склад вітчизняної фауни не поповнився новими видами. До другої групи належать кілька видів, яких раніше вважали підвидами виду *Lanius excubitor*, і крім згаданого материнського виду, як виявилось, у нас трапляються особини двох інших видів – *Lanius borealis* та *Lanius lahtora*, тож внаслідок досліджень філогенії великих сорокопудів наша фауна збільшилася на два види. Зокрема, й такі дослідження створюють потребу у періодичному перегляді складу фауністичних переліків найрізноманітніших за розміром регіонів.

Біологічний словник. – Київ, 1974. – 552 с.

Бучко В.В., Кучинська І.В. Перше спостереження свища чилійського *Anas sibilatrix* в Україні // Troglodytes. – 2013. – Вип. 4. – С. 91.

Екологічна енциклопедія. – Київ, 2008. – Т. 3: О–Я. – 472 с.

Карпенко О. Папуга в зимовому київському парку // Біологія і хімія в рідній школі. – 2014. – № 1. – С. 47.

- Куцоконь Ю., Некрасова О., Шкамерда В., Лопарев С. Розповсюдження гупи (*Poecilia reticulata* Peters, 1859) в каналі Бортницької станції аерації м. Києва // Динаміка біорізноманіття 2012. – Луганськ, 2012. – С. 94-95.
- Луговой А.Е. Птицы и орнитология в Закарпатье в XX веке // Приоритети орнітологічних досліджень. – Львів–Кам'янець–Подільський, 2003. – С. 38-48.
- Мовчан Ю.В. Риби України (визначник-довідник). – Київ, 2011. – 420 с.
- Пекло А.М. Каталог коллекций Зоологического музея ННПМ НАН Украины. Птицы. Вып. 2. Неворобьиные Non-Passeriformes (Ржанкообразные Charadriiformes – Дятлообразные Piciformes). – Киев: Зоомузей ННПМ НАН Украины, 1997. – 236 с.
- Фесенко Г.Ф. Орнітофауна України // Екологічна енциклопедія. – Київ: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2008. – Т. 3: О-Я. – С. 50-52.
- Шевцов А.О., Санжаровський Ю.О., Соріш Р.В., Сфремов В.Л. Нові, рідкісні та малочисельні птахи Кіровоградської області // Беркут. – 2004. – Т. 13, вип. 1. – С. 13-17.
- Tajkova S.U., Red'kin A.A. The Northern Shrike *Lanius borealis sibiricus* Bogdanov, 1881 (Aves: Laniidae) in Ukraine: a taxonomic assessment // Journal of the Natural Museum (Prague). Natural History Series. – 2014. – Vol. 183(8). – P. 89-107.
- Handbook of the Birds of the World. Ostrich to Ducks. – Barcelona: Lynx Edicions, 1992. – Vol. 1. – 696 p.
- Handbook of the Birds of the World. New World Vultures to Guinea fowl. – Barcelona: Lynx Edicions, 1994. – Vol. 2. – 638 p.
- Handbook of the Birds of the World. Hoatzin to Auks. – Barcelona: Lynx Edicions, 1996. – Vol. 3. – 752 p.
- Handbook of the Birds of the World. Sandgrouse to Cuckoos. – Barcelona: Lynx Edicions, 1997. – Vol. 4. – 680 p.
- Handbook of the Birds of the World. Barn-owls to Hummingbirds. – Barcelona: Lynx Edicions, 1999. – Vol. 5. – 760 p.
- Handbook of the Birds of the World. Mousebirds to Hornbills. – Barcelona: Lynx Edicions, 2001. – Vol. 6. – 590 p.
- Handbook of the Birds of the World. Jacamars to Woodpeckers. – Barcelona: Lynx Edicions, 2002. – Vol. 7. – 614 p.
- Handbook of the Birds of the World. Broadbills to Tapaculos. – Barcelona: Lynx Edicions, 2003. – Vol. 8. – 846 p.
- Handbook of the Birds of the World. Cotingas to Pipits and Wagtails. – Barcelona: Lynx Edicions, 2004. – Vol. 9. – 864 p.
- Handbook of the Birds of the World. Cuckoo-shrikes to Thrushes. – Barcelona: Lynx Edicions, 2005. – Vol. 10. – 896 p.
- Handbook of the Birds of the World. Old World Flycatchers to Old World Warblers. – Barcelona: Lynx Edicions, 2006. – Vol. 11. – 798 p.
- Handbook of the Birds of the World. Picathartes to Tits and Chickadees. – Barcelona: Lynx Edicions, 2007. – Vol. 12. – 816 p.
- Handbook of the Birds of the World. Penduline-tits to Shrikes. – Barcelona: Lynx Edicions, 2008. – Vol. 13. – 880 p.
- Handbook of the Birds of the World. Bush-shrikes to Old World Sparrows. – Barcelona: Lynx Edicions, 2009. – Vol. 14. – 894 p.
- Handbook of the Birds of the World. Weavers to New World Warblers. – Barcelona: Lynx Edicions, 2010. – Vol. 15. – 880 p.
- Handbook of the Birds of the World. Tanagers to New World Blackbirds. – Barcelona: Lynx Edicions, 2011. – Vol. 16. – 894 p.
- Hume R. Complete birds of Britain and Europe. – London: Dorling Kindersley, 2009. – 488 p.

- Kovalik P., Pačenovský S., Čapek M., Topercer J. Slovenské mená vtákov sveta. – Bratislava, 2010. – 396 s.
- Lever Ch. The naturalized animals of Britain and Ireland. – London: New Holland Publishers (UK) Ltd, 2009. – 424 p.
- Mielczarek P., Cichocki W. Polskie nazewnictwo ptaków świata // Notatki ornitologiczne. – 1999. – Tom 40, Z. Sp. – 264 s.
- Mullarney K., Svensson L., Zetterström D., Grant P. J. The most complete field guide to the birds of Britain and Europe. – London: HarperCollinsPublisher, 2001. – 400 p.
- The Howard and Moore Complete Checklist of the Birds of the World. – London: Christopher Helm, 2003. – 1040 p.
- Urquhart E., Bowley A. Stonechats. A Guide to the Genus Saxicola. – London: Christopher Helm, 2002. – 320 p.
- Wink M., Sauer-Gürth H., Gwinner E. Evolutionary relationships of stonechats and related species inferred from mitochondrial-DNA sequences and genomic fingerprinting // British Birds. – 2002. – 95. – P. 349-355.
- https://en.wikipedia.org/wiki/Rose-ringed_parakeet
- Avibase: Clements, 2016 (version 1); <http://avibase.bsc-eoc.org/species.jsp?avibaseid=9BE53D340F9A4305>
- Avibase: Clements, 6th ed. (version 6.7 incl. 2012 revisions); <http://avibase.bsc-eoc.org/species.jsp?avibaseid=5AE72E2455477176>
- Avibase: Clements, 2016 (version 1); <http://avibase.bsc-eoc.org/species.jsp?avibaseid=E553193354C74B21>
- Avibase: Clements, 6th ed. (version 6.7 incl. 2012 revisions); <http://avibase.bsc-eoc.org/species.jsp?avibaseid=A4EBA919FCAFED5E>
- Avibase: Clements, 2016 (version 1); <http://avibase.bsc-eoc.org/species.jsp?avibaseid=523763E55D4A8153>
- Avibase: Clements, 2016 (version 1); <http://avibase.bsc-eoc.org/species.jsp?lang=UK&avibaseid=B1F0CC82E34E4541>
- Avibase: Clements, 6th ed. (version 6.8 incl. 2013 revisions); <http://avibase.bsc-eoc.org/species.jsp?avibaseid=01D4B731BF3D081F>
- Avibase: Clements, 2016 (version 1); <http://avibase.bsc-eoc.org/species.jsp?avibaseid=0EA8F8B905405FB3>